

Warszawa, 20/05/2008r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich

Janusz KOCHANOWSKI

RPO-572863-XVIII/07/ST

00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Sąd Najwyższy
Izba Karna

Plac Krasińskich 2/4/6
00-951 Warszawa

Wniosek

Rzecznika Praw Obywatelskich

Na podstawie art.60§ 2 w zw. z art. 60§ 1 ustawy z dnia 23 listopada 2002r. o Sądzie Najwyższym (Dz. U. z 2002r., Nr 240, poz. 2052 z późn. zm.) oraz art. 16 ust.2 pkt 4 ustawy z dnia 15 lipca 1987r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (tekst jednolity: Dz. U. z 2001r., Nr 14, poz. 147 z późn. zm.)

w n o s z ę

o podjęcie uchwały wyjaśniającej, ujawniające się w orzecznictwie sądów powszechnych rozbieżności w wykładni art.49 §1 ustawy z dnia 27 lipca 2001r. - Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz. U. Nr 98, poz. 1070 z późn. zm.) w związku z brzmieniem art. 142 § 1 i 143, oraz art. 222 § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997r. - Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. z 1997r., Nr 90, poz.557 z późn. zm.) - zawierającej odpowiedź na pytanie:

„Czy dopuszczalne jest ukaranie osoby pozbawionej wolności, w tym także tymczasowo aresztowanej, w trybie art.49 §1 ustawy z dnia 27 lipca 2001r. - Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz. U. Nr 98, poz.1070 z późn. zm.), karą pozbawienia wolności do czternastu dni, w świetle zapisu, iż osobie pozbawionej wolności, w tym także tymczasowo aresztowanej, można wymierzyć karę przewidzianą w przepisach o wykonywaniu kary pozbawienia wolności albo w przepisach o wykonywaniu tymczasowego aresztowania, przy czym w katalogu kar określonych w art.142 § 1 i 143, oraz w art. 222 § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997r. - Kodeks karny wykonawczy kara pozbawienia wolności nie została przewidziana”.

Uzasadnienie

Konieczność przedstawienia zagadnienia prawnego o podjęcie uchwały wyjaśniającej wykładnię art.49 §1 ustawy - Prawo o ustroju sądów powszechnych w związku z brzmieniem art.142 § 1 i 143, oraz art. 222 § 1 ustawy - Kodeks karny wykonawczy wyłoniła się na tle orzecznictwa sądów powszechnych, prezentującego odmienne zapatrywania w kwestii dopuszczalności ukarania osoby pozbawionej wolności, w tym także tymczasowo aresztowanej, w trybie art.49 §1 ustawy - Prawo o ustroju sądów powszechnych, karą pozbawienia wolności do czternastu dni, w razie naruszenia powagi, spokoju lub porządku czynności sądowych albo ublżenia sądowi.

Zgodnie z art. 49 §1 ustawy - Prawo o ustroju sądów powszechnych „w razie naruszenia powagi, spokoju lub porządku czynności sądowych albo ublżenia sądowi, innemu organowi państwowemu lub osobom biorącym udział w sprawie, sąd może ukarać winnego karą porządkową grzywny w wysokości do 10.000 złotych lub karą pozbawienia wolności do czternastu dni; osobie pozbawionej wolności, w tym także tymczasowo aresztowanej, można wymierzyć karę przewidzianą w przepisach o wykonywaniu kary pozbawienia wolności albo w przepisach o wykonywaniu tymczasowego aresztowania.”

W orzecznictwie sądów okręgowych ujawniły się zasadnicze rozbieżności, w zakresie interpretacji postanowienia w/w przepisu zawartego w jego drugiej części, tj. po średniku, zgodnie z którym „osobie pozbawionej wolności, w tym także tymczasowo aresztowanej, można wymierzyć karę przewidzianą w przepisach o wykonywaniu kary pozbawienia wolności albo w przepisach o wykonywaniu tymczasowego aresztowania.

Wykładnia literalna zwrotu „można wymierzyć karę przewidzianą w przepisach o wykonywaniu kary pozbawienia wolności albo w przepisach o wykonywaniu tymczasowego aresztowania” pozwala na wskazanie przekonywującej argumentacji na rzecz dwóch wzajemnie wykluczających się znaczeń tego zapisu.

Zgodnie z pierwszym z nich, zwrot ten może być interpretowany w taki sposób, iż sąd osobie pozbawionej wolności, w tym także tymczasowo aresztowanej, w trybie art.49 §1 ustawy - Prawo o ustroju sądów powszechnych może wymierzyć wyłącznie (tylko) taką karę, która została przewidziana w przepisach o wykonywaniu kary pozbawienia wolności, to jest w art.142 § 1 i 143 oraz w art. 222 § 1 k.k.w.

W tym aspekcie wskazać należy, iż do katalogu kar który został określony przez prawodawcę w art. 143§ 1 k.k.w. należą:

- 1) nagana,
- 2) pozbawienie wszystkich lub niektórych nie wykorzystanych przez skazanego nagród lub ulg albo zawieszenie ich wykonania, na okres do 3 miesięcy,
- 3) pozbawienie korzystania z udziału w niektórych zajęciach kulturalno-oświatowych lub sportowych, z wyjątkiem korzystania z książek i prasy, na okres do 3 miesięcy,
- 4) pozbawienie możliwości otrzymania paczek żywnościowych, na okres do 3 miesięcy,
- 5) pozbawienie lub ograniczenie możliwości dokonywania zakupów artykułów żywnościowych lub wyrobów tytoniowych, na okres do 3 miesięcy,
- 6) udzielanie widzeń w sposób uniemożliwiający bezpośredni kontakt z osobą odwiedzającą, na okres do 3 miesięcy,
- 7) obniżenie przypadającej skazanemu części wynagrodzenia za pracę, nie więcej niż o 25%, na okres do 3 miesięcy,
- 8) umieszczenie w celi izolacyjnej na okres do 28 dni.

Natomiast katalog zawarty w art. 222 § 2 k.k.w. obejmuje następujące kary:

- 1) nagana,

- 2) pozbawienie korzystania z własnego wyżywienia na okres do 14 dni,
- 3) pozbawienie możliwości otrzymania jednej paczki żywnościowej w kwartale następującym bezpośrednio po kwartale, w którym kara została wymierzona,
- 4) pozbawienie przyznanej ulgi,
- 5) umieszczenie w celi izolacyjnej na okres do 14 dni,
- 6) pozbawienie prawa do udziału w niektórych zajęciach kulturalno-oświatowych lub z zakresu kultury fizycznej i sportu, z wyjątkiem korzystania z książek i prasy, na okres do 1 miesiąca,
- 7) pozbawienie prawa dokonywania zakupów artykułów żywnościowych i wyrobów tytoniowych oraz innych artykułów dopuszczonych do sprzedaży w areszcie śledczym, na okres do 1 miesiąca.

Przedstawiony katalog kar zawarty w art. 143§1 oraz w art. 222 § 2 k.k.w. pozwala sformułować wniosek ogólny, iż przepisy o wykonywaniu kary pozbawienia wolności oraz przepisy o wykonywaniu tymczasowego aresztowania - nie przewidują kary pozbawienia wolności. Podkreślenia wymaga, iż zgodnie z poglądami wyrażanymi w piśmiennictwie, kodeks karny wykonawczy zawiera zamknięty katalog kar dyscyplinarnych /*Z. Hołda, K. Postulski, Kodeks karny wykonawczy. Komentarz, Gdańsk 2007, s.484/*. Stanowisko to, wyklucza możliwość rozszerzania katalogu owych kar.

Wobec tak postawionej tezy, niedopuszczalne byłoby ukaranie osoby pozbawionej wolności, w tym także tymczasowo aresztowanej karą pozbawienia wolności, w przypadku naruszenia powagi, spokoju lub porządku czynności sądowych albo ubliżenia sądowi, innemu organowi państwowemu lub osobom biorącym udział w sprawie, w trybie art.49 §1 Prawa o ustroju sądów powszechnych.

Taki kierunek wykładni zaprezentował m.in. Sąd Okręgowy w Katowicach w postanowieniu z dnia 1 sierpnia 2007r. (sygn. VI Kz 877/07), w uzasadnieniu którego wprost stwierdził, iż redakcja w/w przepisu „nie pozostawia zatem wątpliwości, że karą porządkową pozbawienia wolności można ukarać wyłącznie osobę pozostającą na wolności, natomiast osobę wolności pozbawioną można ukarać karą przewidzianą w przepisach o wykonywaniu kary pozbawienia wolności”.

Racją argumentacyjną dla tak sformułowanego poglądu jest to, iż skoro w trybie art.49 §1 Prawa o ustroju sądów powszechnych, sąd może wymierzyć osobie pozbawionej

wolności, w tym także tymczasowo aresztowanej wyłącznie taką karę, która została przewidziana w przepisach o wykonywaniu kary pozbawienia wolności, a przepisy te nie przewidują kary pozbawienia wolności - kara ta wobec takiej osoby nie może zostać orzeczona.

W wyraźnej opozycji do tak postawionej tezy stoi pogląd, dopuszczający wymierzenie osobie pozbawionej wolności, w tym także tymczasowo aresztowanej, kary pozbawienia wolności, na zasadzie art.49 §1 Prawa o ustroju sądów powszechnych. Zwolennicy tak wyrażonego stanowiska przyjmują iż zapis zgodnie z którym „osobie pozbawionej wolności, w tym także tymczasowo aresztowanej, można wymierzyć karę przewidzianą w przepisach o wykonywaniu kary pozbawienia wolności albo w przepisach o wykonywaniu tymczasowego aresztowania”, jest równoznaczny z uprawnieniem przyznanym organowi orzekającemu do wymierzenia kar wymienionych *expressis verbis* w tym przepisie, lub wymierzenia kar wymienionych w przepisach, do których w drugiej części przepis ten odsyła. Takie stanowisko prowadzi do wniosku, iż prawodawca posługując się odesłaniem normatywnym, przyznał sądowi kompetencje do wymierzania osobie pozbawionej wolności, w tym także tymczasowo aresztowanej, oprócz kary grzywny w wysokości do 10.000 złotych lub kary pozbawienia wolności do czternastu dni, możliwość wymierzenia kary przewidzianej w przepisach o wykonywaniu kary pozbawienia wolności. Słowo „można wymierzyć” występujące w tekście art.49 § 1 Prawa o ustroju sądów powszechnych będzie w takim przypadku interpretowane, jako „może także” wymierzyć, a zatem jako przyznanie sądowi możliwości podjęcia alternatywnych rozstrzygnięć.

Taki kierunek wykładni zaprezentował m.in. Sąd Okręgowy w Gliwicach w postanowieniu z dnia 11 stycznia 2005r. (sygn. akt V Kz 410/04). Został on także przyjęty w szeregu orzeczeń Sądów Rejonowych okręgu gliwickiego (m.in. postanowienie Sądu Rejonowego w Wodzisławiu Śląskim z dnia 6 października 2004r., sygn. II Kp 301/04; postanowienie Sądu Rejonowego w Wodzisławiu Śląskim z dnia 14 marca 2005r., sygn. VI Kp 19/04; postanowienie Sądu Rejonowego w Rybniku z dnia 29 kwietnia 2005r., sygn. IX Kp 10/05; postanowienie Sądu Rejonowego w Raciborzu z dnia 21 października 2005r., sygn. II K 1/05).

Podnieść także należy, że odesłanie zawarte w art.49 §1 Prawa o ustroju sądów powszechnych może także budzić dalsze rozmaite wątpliwości, wiążące się z pytaniem stojącym przed interpretatorem, czy skoro prawodawca w przypadku wymierzenia osobom pozbawionym wolności, w tym także tymczasowo aresztowanym, kar za naruszenia powagi, spokoju lub porządku czynności sądowych albo ublżenia sądowi, odsyła do kar przewidzianych w przepisach o wykonywaniu kary pozbawienia wolności albo w przepisach o wykonywaniu tymczasowego aresztowania, to zasadny będzie wniosek, iż w takiej sytuacji znajdują zastosowanie także przepisy ustawy - Kodeks karny wykonawczy określające procedurę wykonania kar dyscyplinarnych,

W szczególności odpowiedź na tak postawione pytanie, będzie miała zasadnicze znaczenie w świetle normy zawartej w art.147§1 k.k.w., zgodnie z którą termin przedawnienia wykonywania wymierzonej uprzednio kary dyscyplinarnej wynosi czternaście dni od jej wymierzenia. Otwarta pozostaje kwestia, czy termin ten, dotyczy także kar wymierzonych w trybie art.49 §1 Prawa o ustroju sądów powszechnych, w tym kary pozbawienia wolności, której wymierzenie zgodnie z drugim prezentowanym w praktyce stanowiskiem byłoby dopuszczalne. W tym aspekcie warto przytoczyć fragment uzasadnienia postanowienia Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 22 stycznia 2004r. (sygn. II AKz 21/04, KZS 2004, Nr 1, poz.41), w którym sąd stwierdził, iż „terminy wymierzenia kary dyscyplinarnej z art.147 § 1 k.k.w. ustalają okresy przedawnienia wymierzenia kar dyscyplinarnych, stosowanych z mocy art. 49 u.s.p. wobec pozbawionych wolności za zachowania naruszające powagę sądu. Terminy te stanowią gwarancję dla osób popełniających owe przekroczenia, że nie zostaną one ukarane po upływie tych terminów. Stosuje się je bez względu na organ decydujący o karze: sąd bądź przełożonego więziennego. Jeśli terminy upłyną, zanim kara zostanie wymierzona lub wykonana, postępowanie podlega umorzeniu na podstawie art. 17 § 1 pkt 6 k.p.k.”

Podkreślić należy, iż przytoczone orzeczenie nie przesądza o tym, czy w trybie art.49 §1 Prawa o ustroju sądów powszechnych można wymierzyć osobie pozbawionej wolności, w tym także tymczasowo aresztowanej, li tylko karę dyscyplinarną przewidzianą w przepisach o wykonywaniu kary pozbawienia wolności albo w przepisach o wykonywaniu tymczasowego aresztowania, czy też jest możliwe także wymierzenie

expressis verbis wymienionej w tym przepisie - kary pozbawienia wolności do czternastu dni

Pozytywna odpowiedź na ostatnie z postawionych pytań stawia interpretatora przed kolejnym problemem, a mianowicie czy termin przedawnienia wykonywania wymierzonej uprzednio kary pozbawienia wolności w trybie art.49 §1 Prawa o ustroju sądów powszechnych należy obliczać zgodnie z art.147§1 k.k.w. Nadmienić należy, iż w orzecznictwie sądów powszechnych został wyrażony pogląd, iż z uwagi na wyjątkowy charakter kar porządkowych wymierzanych w trybie art.49 §1 Prawa o ustroju sądów powszechnych, konieczne jest, aby te kary były niezwłocznie wykonane. Takie stanowisko zajął m.in. Sąd Apelacyjny we Wrocławiu w postanowieniu z dnia 2 kwietnia 2004r., (sygn. II AKZw 124/2004, OSA 2004, Nr 10, poz.76) stwierdzając, iż „tylko szybka i skuteczna reakcja na zachowania stron i innych osób, stanowiące ciężkie naruszenie powagi sądu, może zapobiegać tego typu nagannym zachowaniom (...)”.

W ocenie Rzecznika Praw Obywatelskiej, potrzebę podjęcia uchwały wyjaśniającej przedstawione, ujawniające się w orzecznictwie sądów powszechnych rozbieżności w wykładni art.49§1 Prawa o ustroju sądów powszechnych, potwierdzają także wskazywane w teorii prawa wątpliwości dotyczące interpretacji czasowników w tekstach prawnych. Wskazać należy, że w literaturze niejednokrotnie wskazywano, iż zwrot „może” w języku prawnym bywa rozumiany rozmaicie. Przykładowo, jak pisze M.Zieliński „szczególną wieloznaczność przejawia trzeci z podstawowych zwrotów używanych dla celów normatywnych, a mianowicie wyraz 'może'”. /*M.Zieliński, Wykładnia prawa. Zasady. Reguły. Wskazówki, Warszawa 2002r., s.158 i n./*. Kontynuując rozważania w tym zakresie, autor ten wyodrębnia pięć podstawowych znaczeń słowa „może”, podkreślając jednakże, iż generalnie znaczenia tego zwrotu nie da się określić.

Problematyka wykładni zwrotu „może” stanowiła także już uprzednio przedmiot rozstrzygnięć Sądu Najwyższego. W tym aspekcie warto przytoczyć stanowisko, które Sąd Najwyższy zajął w uchwale z dnia 20 czerwca 2000r., (sygn. I KZP 5/00, OSNKW 2000, Nr 7-8, poz.55), oraz w postanowieniu z dnia 4 marca 2002r., (sygn. IV KKN 114/00, Lex nr 53060). Problematyka podjęta we wskazanych orzeczeniach, dotyczyła interpretacji zwrotu „może orzec” zawartego w art. 46 §2 k.k. Zdaniem Sądu Najwyższego zwrot „może orzec”, zawarty w art. 46 §2 k.k. należy tłumaczyć zgodnie z jego gramatycznym

brzmieniem, bez potrzeby dokonywania wykładni. Sąd Najwyższy *expressis verbis* wskazał: „z brzmienia tego wynika, że zwrot 'może orzec' nie wskazuje na uprawnienie do wyboru środka karnego orzekań obowiązkowo, lecz na uprawnienie do orzeczenia lub nie orzeczenia nawiązki zamiast obowiązku naprawienia szkody.”

Zdaniem Rzecznika Praw Obywatelskich przytoczone stanowiska Sądu Najwyższego, można odnieść odpowiednio do problemu interpretacyjnego, który zaistniał w świetle wykładni art.49 §1 Prawa o ustroju sądów powszechnych. Następstwem zaprezentowanego poglądu będzie to, iż zapis „osobie pozbawionej wolności, w tym także tymczasowo aresztowanej, można wymierzyć karę przewidzianą w przepisach o wykonywaniu kary pozbawienia wolności albo w przepisach o wykonywaniu tymczasowego aresztowania” powinien być interpretowany nie jako uprawnienie do wyboru przez sąd kar wymienionych wprost w art. art.49§1 Prawa o ustroju sądów powszechnych, lub kar wymienionych w przepisach o wykonywaniu kary pozbawienia wolności albo w przepisach o wykonywaniu tymczasowego aresztowania, lecz jako kompetencję do orzeczenia wyłącznie kar wymienionych w przepisach o wykonywaniu kary pozbawienia wolności albo w przepisach o wykonywaniu tymczasowego aresztowania, bądź ich nieorzekania.

Także treść art.49 §2 Prawa o ustroju sądów powszechnych może stanowić rację na rzecz interpretacji zapisu budzącego rozbieżności w praktyce orzeczniczej w sposób zaprezentowany przez Rzecznika Praw Obywatelskich. Wskazać należy, że przepis ten wprowadza odmienny tryb karania za naruszenie powagi, spokoju lub porządku czynności sądowych albo ułóżenia sądowni, innemu organowi państwowemu lub osobom biorącym udział w sprawie żołnierzy w czynnej służbie wojskowej, przyznając kompetencję sądowni w zakresie zwrócenia się do właściwego dowódcy jednostki wojskowej, który z kolei stosuje środki przewidziane w art. 22 ust.1 ustawy z dnia 4 września 1997r. - o dyscyplinie wojskowej. Podnieść należy, iż skoro prawodawca wyodrębnił w art.49 §2 Prawa o ustroju sądów powszechnych kategorię podmiotów, która odpowiada za czyny określone §1 wskazanego przepisu na odmiennych zasadach, aniżeli ogół obywateli, to zasadne wydaje się twierdzenie, iż podobnie uczynił z inną kategorią osób tj. osobami pozbawionymi wolności, również tymczasowo aresztowanymi. W tym aspekcie nie bez znaczenia jest także to, iż ustawodawca wprowadzając możliwość ponoszenia odpowiedzialności osób

należących do tej kategorii na zasadach k.k.w., oddzielił powyższą normę od poprzedzającego go zapisu zawartego w art.49 §1 Prawa o ustroju sądów powszechnych, (dodajmy dotyczącego wszystkich innych osób), znakiem rozdzielającym w postaci średnika. Średnik ten powoduje, iż zapis dotyczący osób pozbawionych wolności, w tym tymczasowo aresztowanych stanowi w istocie oddzielną normę i zdaniem Rzecznika Praw Obywatelskich winien on być w świetle dyrektyw wykładni językowej interpretowany.

W ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich zaprezentowana wykładnia, art.49 §1 Prawa o ustroju sądów powszechnych, którego treść niewątpliwie nie spełnia stawianego przepisom prawa karnego postulatu określoności znamion przestępstwa i jego konsekwencji, będzie realizowała normę art.41 Konstytucji RP, zgodnie z którą „pozbawienie lub ograniczenie wolności może nastąpić tylko na zasadach i w trybie określonym w ustawie”.

Taki kierunek wykładni art.49 §1 Prawa o ustroju sądów powszechnych pozwoli także na rozstrzygnięcie przedstawionych wątpliwości, związanych ze stosowaniem przepisów ustawy - Kodeks karny wykonawczy, w sytuacji kar orzekanych wobec osoby pozbawionej wolności, w tym także tymczasowo aresztowanej, w razie naruszenia powagi, spokoju lub porządku czynności sądowych albo ubliżenia sądowi, innemu organowi państwowemu lub osobom biorącym udział w sprawie. Jeżeli bowiem przyjąć, iż osobom tym może zostać wymierzona jedynie kara określona w art.142 § 1 i 143, oraz w art. 222 § 1 k.k.w., to jej wykonanie powinno odpowiadać regulacjom zawartym w tym kodeksie.

Podjęcie uchwały dotyczącej sformułowanego we wniosku zagadnienia prawnego pozwoli na rozstrzygnięcie wątpliwości wynikłych na tle rozbieżności zaistniałych w orzecznictwie sądów powszechnych. W tym kontekście dodać należy, iż ukształtowanie jednolitego orzecznictwa w tym zakresie, będzie miało zasadnicze znaczenie dla ochrony praw i wolności obywatelskich osób pozbawionych wolności, w tym także tymczasowo aresztowanych, które kierują do Rzecznika Praw Obywatelskich wnioski, szukając pomocy w przypadku ukarania karą pozbawienia wolności do czternastu dni, w trybie art.49 §1 Prawa o ustroju sądów powszechnych.

W tych warunkach za uzasadniony i konieczny uznać należy wniosek o rozstrzygnięcie przez Sąd Najwyższy przedstawionego zagadnienia prawnego.

/-/ Janusz Kochanowski

W załączeniu:

1. *postanowienie Sądu Okręgowego w Katowicach z dnia 1 sierpnia 2007r. (sygn. VI Kz 877/07) - zał. nr 1;*
2. *postanowienie Sądu Okręgowego w Gliwicach z dnia 11 stycznia 2005r. (sygn. akt V Kz 410/04)-zał. nr 2;*
3. *postanowienie Sądu Rejonowego w Wodzisławiu Śląskim z dnia 6 października 2004r., (sygn. II Kp 301/04) -zał. nr 3;*
4. *postanowienie Sądu Rejonowego w Wodzisławiu Śląskim z dnia 14 marca 2005r., (sygn. VI Kp 19/04)-zał. nr 4;*
5. *postanowienie Sądu Rejonowego w Rybniku z dnia 29 kwietnia 2005r., (sygn. IX Kp 10/05) - zał. nr 5;*
6. *postanowienie Sądu Rejonowego w Raciborzu z dnia 21 października 2005r., (sygn. II K 1/05) — zał. nr 6.*